

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΔ'.

Συνδρομή Ιτησία: 'Εν 'Ελλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 'Ιανουαρίου. Ἰκαστ. ἔτους καὶ εἶναι ἰτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. 'Οδὸς Σταδίου 32.

13 Σεπτεμβρίου 1887

ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΚΡΗΤΕΣ

[Συνέχεια ἴδε προηγούμενον φύλλον].

Τέταρτον ὥρας μακρὰν τῶν Χανίων, πρὸς ἀνατολάς, εὔρηται ἡ κώμη τῆς Χαλέπας. Ἡ πρὸς ταύτην ἄγουσα ὁδὸς εἶναι ἀμαξιτή, ἀποτελεῖ δέ, μετὰ τῆς πρὸς τὴν Σούδα ἀγούσης, τὴν διδυμον καὶ μοναδικὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἣτις ὑπάρχει ἐν Κυδωνίᾳ. Ἐξέρχεται τις διὰ πύλης κλειομένης τὴν νύκτα, καὶ ἡν διαρκῶς φυλάσσουσιν Ὀθωμανοὶ στρατιῶται, ἀποδίδοντες, ἐν πάσῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, τὰς τιμὰς εἰς τοὺς ἐκεῖθεν διερχομένους στρατιωτικούς καὶ πολιτικούς ἀξιωματικούς, ἀμα δὲ καὶ εἰς τοὺς προξένους τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἡ ἀκρίβεια, ἡ προσοχή, ὁ σεβασμός, τὸ πρόθυμον ἦθος τῶν Τούρκων στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος τούτου μοὶ προξένησαν αἴσθησιν. Ἐντὸς τῆς πόλεως, ἀλλ' ἔξω τῶν τειχῶν ἰδίᾳ, ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν Χαλέπαν, συμφύρονται αἰθιοπίδες πρωτοφανοῦς καὶ μοναδικῆς ἀσχημίας, πωλοῦσαι, ἐντὸς καλαθίσκων, τρωγᾶλια καὶ μελιπήκτους πλακοῦντας. Σπανίως μοὶ συνέβη νὰ ἴδω δυσειδέστερα καὶ εἰδεχέστερα πρόσωπα. Σχεδὸν ἀμφιβάλλει τις, ἐὰν τὰ ὄντα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ κομψὸν καὶ πλῆρες συμπαθείας φύλον ὅπερ ἀποκαλεῖται «ῥαῖιον». Ἐνίοτε δύο ἢ τρεῖς τούτων κάθηνται χαμαὶ ἀντιθέτως στηρίζουσαι τὰ νῶτα. Ἡ ἀκομψὸς αὐτῶν περιβολὴ ἐφάπτεται τοῦ ἐδάφους· προτρέπουσι τὸν διαβάτην νὰ ἀγοράσῃ ἀπὸ τοῦ ἐμπορεύματός των, καὶ αἱ τριπλαῖ ἐκεῖναι καὶ εἰδεχθεῖς κεφαλαί, ὑπεράνω σώματος ἐνιαίου κινούμεναι καὶ λαλοῦσαι, ἀναμνησκουσι τὸν Κέρβερον διὰ τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν καὶ τῆς ὕληκῆς. Πέντε λεπτὰ περαιτέρω, ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἀπλοῦται ἡ συνοικία τῶν Βεγγαζίων ἢ «Χαλικούτιδων», ὡς ἀποκαλοῦνται ἐν τῷ τόπῳ. Οἱ Ἀφρικανοὶ οὗτοι μετανάσται, ἀπιστεῦτως πληθυνόμενοι ὁσημέραι, ἀπέβησαν ἡ μάστιξ τῆς Χανιωτικῆς κοινωνίας, οὐχὶ δὲ σπανίως ἠπέλησαν τὴν τάξιν καὶ τοὺς Χριστιανούς. Ἀσχοῦσιν ἀποκλειστικῶς

τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κρεπωλίου καὶ τὸ τοῦ ἀχθοφόρου, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔλαιον. Εἶναι εὐσωμοὶ ἄνδρες, ῥωμαλεοί, ὡμοί, καὶ Χριστιανομάχοι. Κατῴκουν τὸ πρῶτον ἐντὸς ἀχυροσκεπῶν καλυβῶν, κυφέλαις ὁμοίων, καὶ ὡς βλέπει τις ἔτι καὶ σήμερον. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ ὑπερβάλλουσα λιτότης προσεπόρισαν αὐτοῖς κεφάλαια ἱκανά, καὶ ἤδη, παρὰ τὰς κυψελοειδεῖς καλυβας, ἐνθα ἔμενον τὸ πρῶτον, βλέπει τις οἰκίσκους λιθοκτίστους καὶ ἀρκοῦντας κομφούς, ἐν οἷς οἰκοῦσιν οἱ προῦχοντες τῶν Χαλικούτων. Δαλοῦσι γλῶσσαν προσομοίαν τῇ ἀραβικῇ. Φέρουσιν ἐρυθρὸν φέσιον μετὰ κυανοῦ θυσάνου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, μαλλίνην χλαῖναν πολὺπτυχον καὶ ποδήρη, λέγονται δὲ ἀκόλαστοι, καὶ ἀμφίβολον ἔννοιαν ἢ συνείδησιν ἔχοντες τῶν δεσμῶν τῆς οἰκογενείας. Ἡ περιοδικὴ θρασύτης αὐτῶν ἀποβαίνει ἀκατάληπτος, μόλις δὲ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι ἐξερεθίζονται καὶ ὑποστηρίζονται ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ πληθυσμοῦ, ἀρεσκομένου νὰ θεωρῇ ἐν αὐτοῖς ἔρεισμα τι καὶ φόβητρον κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἡ τοπικὴ ἐξουσία προσηνέχθη αἰετοτε μᾶλλον ἐπικῶς πρὸς αὐτούς, τοῦτο δ' ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεθράσυνε τοὺς θρασυδείλους τούτους ὥστε ἐν ὥρᾳ πολιτικῆς κρίσεως, καὶ τὴν νύκτα ἰδίως, ἀποβαίνει προβληματικὴ διὰ τὸν χριστιανὸν ἡ ἀπὸ τῆς ἰδοῦ τῆς Χαλέπας διάβασις. Θὰ φανῇ παράδοξον καὶ ὁμως εἶναι δυστυχῶς ἀληθές, ὅτι εἰς τοὺς Χαλικούτας, τοὺς οὐδένα δεσμὸν ἔχοντας ἢ δυναμένους νὰ συνάψωσι πρὸς τὸν τόπον, ἐχορηγήθη εὐχερῶς τὸ μέγα δικαίωμα τῆς ψήφου.

Τὸ προάστειον τῆς Χαλέπας ἀποτελεῖ ἀληθὲς ἐντρύφημα τῆς Χανιωτικῆς κοινωνίας· θὰ ἠδύνατο δὲ εὐλόγως νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὅασις, ἐὰν ἡ πόλις ἐθεωρεῖτο Σαχάρα. Ἡ Χαλέπα εἶναι τι εὐχαρίστως πρωτότυπον. Μετέχουσα πόλεως καὶ ἐξοχῆς δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο. Ἡ ἀναπεπταμένη αὐτῆς θέσις, καὶ ἡ ἐπιπνέουσα ποντιαῖς αὔρα ὑποκρινᾷ τοῦ θερινοῦ θάλπου τὴν δύναμιν, ἐνῶ τὸ χειμερινὸν ψῦχος οὐδέποτε εἶναι δριμύ ἐκεῖ. Σπανίως δύναται τις νὰ εὔρῃ ὀρίζοντα ποικιλώτερον, ἀτμοσφαῖραν καθαροτέραν, καὶ γλυκύτερον ἢ εὐκραέστερον

κλῆμα. Αἱ σπανιώτεροι καὶ μᾶλλον τερπναὶ τῶν φυσικῶν ἀντιθέσεων συνητηθήσαν ἐν Χαλέπα, ὅπου, παρὰ τὰ χιονοσκεπῆ ὄρη, βλέπει τις λόφους καὶ πεδιά πεφυτευμένα, καὶ θάλασσαν κυανῇ. Θεωρουμένη πόρρωθεν ἡ Χαλέπα παρουσιάζει ἄτακτον ἀμφιθέατρον ἀπὸ τῆς ἀκτῆς πρὸς τοὺς λόφους ἐκτεινόμενον. Τὰ μετρίου ὕψους δένδρα, μικραὶ τινες φυτεῖαι, οἷον ἀμπελῶνες, ἀραβόσιτοι, λαχανόκηποι, καὶ κῆποι ἄλλοι, εἰς τὴν ἀνθοκομίαν ἀφιερωμένοι, ἀποτελοῦσι τὸ πράσινον θεμέλιον ἐφ' οὗ στηρίζονται καὶ ὑψοῦνται οἱ λευκοὶ τῆς κόμης οἰκοί. Ἐσωτερικῶς ἡ Χαλέπα οὐδεμίαν ἔχει ῥυμοτομίαν καὶ οὐδεμίαν εὐρυθμον διεύθυνσιν· τοῦτο ὅμως δὲν παραβλάπτει τὸ κάλλος αὐτῆς. Ἡ Χαλέπα εἶναι ἐξαιρέτως τόπος ἡσυχίας καὶ ἀναψυχῆς. Οὐδεμία φωνή, οὐδεὶς θόρυβος ἑσωτερικὸς ταρασσει τὴν γαλήνην τῆς κόμης. Ὁ ὀφθαλμὸς πλανᾶται εἰς τὸ ἀτελεύτητον ὕγρον πεδίον, οἱ πνεύμονες εἰσπνέουσι τῆς θαλάσσης τὴν αὔραν, καὶ τὰς ἐναλίους εἰκόνας ἃς ἐμπνέει τὸ ἀδιαλείπτως ῥοχοῦν κύμα, διαδέχονται νέαι βουκολικαί, ἀπὸ τῆς θέας τῶν δένδρων ἐμπνεόμεναι, καὶ τῶν ποιμνίων ἅτινα βλέπει τις ἐνίοτε πλανώμενα εἰς τὰς πέριξ κορυφάς. Ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἶναι ἐνδιαίτημα θελκτικώτατον ἡ Χαλέπα. Τὴν νύκτα, ὅτε διάστερος ἐκτείνεται ὕπερθεν ὁ ὅλος, ἢ ὅτε τῆς σελήνης τὸ φῶς λούει τοὺς βράχους καὶ τὸ κύμα, ἡ Χαλέπα προσλαμβάνει κάλλος ἀνεκφράστως γλυκύ, καὶ κατὰ στιγμάς μυστηριώδες. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων τῆς Κυδωνίας λάμπουσι τῶν ἀγραυλόντων ποιμένων, ἢ καὶ τῶν ἐνόπλων χριστιανῶν τὰ πυρά. Ἐντείνονται, ὠχρίῳσι, ἐνδυναμοῦνται καὶ πάλιν, πληθύνονται, καὶ περὶ τὴν αὐγὴν ἀποσβέννυνται ἵνα φανῶσιν ἐκ νέου, ὅτε, περὶ δυσμᾶς ἡλίου, προβάλλουσιν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τὰ πρῶτα ἄστρα. Κατωτέρω λάμπουσιν ἀσθενέστερα τὰ φῶτα τῶν Χανίων, καὶ ἐπὶ τῆς εὐρείας θαλάσσης ὁ πλανώμενος πυρσὸς τοῦ ἀλιέως φέγγει ἀσταθῶς, προσπελάζει τὴν ἀπότομον ἀκτὴν, καὶ ἀνάγεται πάλιν εἰς τὸ πέλαγος. Οὔτε ὁ ἀσθενέστατος ἔμφυχος ἡχὸς ταρασσει τὴν βαθεῖαν τῆς νυκτὸς σιωπὴν. Ἐὰν ἡ Χαλέπα ᾗ το ἐλευθέρα, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ στεναγμὸς τῆς δυστυχίας ἐσιώπησεν ἐκεῖ. Μόνον ὁ ἀδιάλειπτος ῥόχθος τῆς θαλάσσης, θραυομένης ἐπὶ τῆς πετρώδους ἀκτῆς, ἀπαρτίζει βαρεῖαν μουσικὴν ὑποβοηθοῦσαν τῆς φαντασίας τὴν ἑξαρσιν. Ὁ ἀγρυπνῶν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου του, τὰς νυκτερινὰς ἐκείνας ὥρας, ἀφίεται ἀπερισπάστως εἰς ποικίλους καὶ ἀλληλοδιαδόχους λογισμούς, οὓς τὸ ἐκτυλισσόμενον θέαμα, πρὸ πάντων ὅμως τῆς Κρήτης αἱ τύχαι καὶ αἱ συμφοραὶ τῷ ἐμπνέουσι. Σκεπτόμενος ἀφαιρεῖται. Ἐν τῇ ἀφαιρέσει του ὑπολαμβάνει

ὅτι τῆς θαλάσσης ὁ βαρὺς ἡχὸς μεταβάλλεται αἰφνης εἰς κλαυθμὸν ἡχοῦντα ἐπιμόνως. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ἐφιάλτου, κατασχόντος αὐτὸν ἐν πλήρει ἐγρηγόρει, ἐντρομος τείνει οὓς προσεκτικώτερον εἰς τῆς θαλάσσης τὸ ἡχηρὸν παραπονὸν· καὶ τότε, εἰς πνευματικὴν ἑξαψιν περιερχόμενος, φαντάζεται ὅτι ὁ βόμβος καὶ ὁ ῥόχθος ἐκεῖνος εἶναι ῥόγχος πιεζομένου ἀνθρώπου καὶ ἀγωνιῶντος. Εἰς τὸν θαλάσσιον πάταγον, καὶ τὸν μελαγχολικὸν βόμβον τοῦ ἑξαγριουμένου κύματος νομίζει ὅτι ἀκούει ἀνθρώπινον φωνήν — τὴν φωνὴν τῆς δούλης Κρήτης, στεναζούσης καὶ καταρωμένης τὴν δουλείαν καὶ τοὺς αἰτίους τῆς...

Οἱ πρόξενοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, οἱ Στρατηγοί, ἱκανοὶ Ὁθωμανοὶ προὔχοντες, καὶ ἐκ τῶν Χριστιανῶν οἱ μὴ ἔχοντες συνεχεῖς ἐν Χανίοις ἐργασίας οἰκοῦσι σταθερῶς ἐν Χαλέπα. Ἡ ζωὴ διαρρέει μονοτόνως μᾶλλον ἄλλ' οὐχὶ καὶ δυσaréστως, ἐν Χανίοις καὶ τῇ Χαλέπα. Ὁ πνευματικὸς βίος, στάσιμος, ἕως πρὸ μικροῦ, ἄρχεται ἤδη, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δεξιῶν διδασκάλων, χωρῶν εἰς εὐχάριστον ἐπίδοσιν. Τὴν ἑλλειψιν μεγάλων κέντρων ἀναπληροῦ ἡ ἰδιωτικὴ φιλοξενία, καὶ ἡ μεγάλη τῶν κατοίκων εὐγένεια, εὐaréστως δὲ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ ὕγιης πολιτισμὸς ἀκμάζει σχετικῶς ἐν Χανίοις πλείότερον ἢ ὅσον ἡδύνατό τις νὰ υποθέσῃ. Δέσπονται, δεσποινίδες καὶ κύριοι διακρίνονται ἐπὶ λεπτότητι ἀγωγῆς, λαλοῦσιν ἀπροσκόπτως δύο καὶ πολλάκις τρεῖς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, μὲ ὅλην δὲ τὴν ἑλλειψιν τῶν τεχνικῶν μέσων αἱ κυρίαι καλλιτεργοῦσιν ἀποχρώντως τὴν μουσικὴν. Τὸν χειμῶνα, ὡς ἔμαθον, αἱ εὐθυμοὶ οἰκογενεαὶ καὶ ἐσπερίδες εἶναι τι συνηθέστατον. Ἐν μέσῳ τῆς εὐτυχούς καὶ ὅλως οἰκογενειακῆς ἐκείνης διαχύσεως, κυρίαι καὶ κύριοι, ἐν ἀμίλλῃ εὐγενεστάτῃ, ἀνκμινύσκονται τῆς πατρίδος καὶ ἐνθουσιῶσιν ὑπὲρ αὐτῆς. Οὐδεμία πανηγυρίς, οὐδεμία συνάθροις φιλική, οὐδὲν συμπόσιον, οὐδεμία συννοδὸς ἀνθρώπων, καὶ ὑπὸ οὐδενὸς ἔτι ἀμέσου δεσμοῦ συνδεομένων παρέρχεται ἐν Κρήτῃ χωρὶς νὰ χρησιμοποιοθῇ ὑπὲρ τοῦ εὐγενοῦς σκοποῦ ὅστις σταθερῶς ἐλαύνει τοὺς Κρήτας. Ἐγὼ αὐτὸς πλειστάκις παρέστην μάρτυς τοιούτων πατριωτικῶν διαχύσεων, καὶ μετὰ συγκινήσεως θὰ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τοὺς ἔνεκα πανηγύρεως τινὸς συναθροισθέντας χωρικοὺς εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Χανίων, ὀρχουμένους τὸν ἑνοπλον πυρρίχιον, προσαγορεύοντας τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐνθουσιῶντας ὑπὲρ τῆς ταχείας ἐλευθερίας τῆς Κρήτης, καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς κοινῆς πατρίδος. Αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ καὶ αἱ πανηγύρεις, ἀθροίζουσαι ἐν κοινῇ σημείῳ τοὺς κατοίκους διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἀποβαίνουν ἐν Κρήτῃ μικρὰ Ἀμφικτυονικὰ συνέδρια, καθ' ἃ ἀνταλλάσ-

σονται ιδέαι πατριωτικαί, καὶ ἀνανεοῦνται οἱ ὅρκοι τῆς πίστεως, τοῦ μίσους, καὶ τοῦ ἀγῶ-
νος. Διὰ τὰ εὐγενῆ ἔνστικτα αὐτοῦ, τὸ ἀχα-
λίνωτον τοῦ πάθους, τὸ γοργὸν τῆς φαντα-
σίας, τὸ διάπυρον καὶ πατριωτικώτατον τοῦ
αἰσθήματος ὁ Κρῆς παρίσταται ἑξοχος τύπος
τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἄξιος μιμήσεως καὶ
θαυμασμοῦ ἰδιαίτερου. Ἡ διηγετικὴ ἀνεμοζάλη
εἶναι ἡ φυσικὴ τοῦ Κρητὸς κατάστασις. Περι-
φρονεῖ βαθέως τὸν Τούρκον, καὶ ἡ συνείδησις
τῆς φιλῆς ἐπικυριαρχίας τραυματίζει τὴν φι-
λοτιμίαν αὐτοῦ, καὶ ἐγείρει ραγδαίωτερα τὰ
κοχλάζοντα αἰσθήματά του. Ἐχει τὸν πολι-
κὸν ἀστέρα του, πρὸς ὃν ἀτενίζει σταθερῶς, διὰ
τῆς τρικυμίας ἥτις μαίνεται εἰς τὸ σπῆθός του,
καὶ τοῦ Κρητὸς ὁ πολικὸς ἀστήρ εἶναι Κρήτη
καὶ Πατρίς ἐλευθέρα, πρὸς ἣν μελαγχολικῶς
ἀτενίζει, καὶ ἣν ἀδιαλείπτως ἐπιζητεῖ διὰ τῆς
ἀειταράχου αὐτοῦ φαντασίας. Ἐάν, κατὰ πα-
ράδοξον ἐξαίρεσιν, ἡ ἐπανάστασις δὲν κυοφο-
ρεῖται ἢ δὲν ἐξερράγη ἔτι εἰς τὰ ὕψη τῶν ὀ-
ρέων, ἀναντιρρήτως μαίνεται εἰς τὰς ψυχὰς
τῶν Κρητῶν. Διωκομένη ἀπὸ τῶν κορυφῶν
τῶν ὀρέων των καταφεύγει ἡ ἐπανάστασις εἰς
τὰς καρδίας των, καὶ ἐκεῖ φλεγμαίνει, μυκᾷ-
ται, ἐξαγριούται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, ἄχρις
οὐ τῶν ἀρχόντων ἀφροσύνη ἢ τῶν γεγονότων
σύμπτωσις καταστήσῃ ἀναπόδραστον τὴν ἐκ-
ρηξίν της. Οὐδεὶς λαὸς εἶναι τοσοῦτον ἑτοιμος,
καὶ ἐν πάσῃ στιγμῇ, νὰ ἀρπάσῃ τὸ ὄπλον καὶ
νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς ιδέας τῆς πατρίδος
ὅσον ὁ Κρητικὸς. Δὲν ἠξέυρω διατί ἀρέσκονται
τινὲς νὰ φρονῶσιν, ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς ἔχει
ικανὰ ἐλαττώματα. Ἀλλὰ τίς δὲν ἔχει τὰ ἰδι-
κά του; Εἰς τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα, καὶ
τοιαῦτα δαψιλῇ δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ὁ λαὸς
τῆς Κρήτης, ἀκολουθοῦσι καὶ ἐλλείψεις φυσικαὶ
καὶ ἀναπόφευκτοι διὰ τὸν ἀτελεῖ ἄνθρωπον. Τὸ
πῦρ ὁμῶς τοῦ εὐγενοῦς ἐνθουσιασμοῦ ὅπερ φλέ-
γει τοὺς Κρητάς, ἡ προθυμία αὐτῶν νὰ δράτ-
τῳσι τὰ ὄπλα, ἡ αὐταπάρνησις μεθ' ἧς καί-
ουσι τὰς οἰκίας των, καὶ κατὰ τρόπον ὅπως
Ὅμηρικόν ἀκολουθοῦσι τοὺς ἀρχηγούς των εἰς
τὴν μάχην, ἡ πρὸς τὴν κοινὴν πατρίδα ἀνέκ-
φραστος λατρεία των, ὁ ἔρως τῆς ιδέας, αἱ θυ-
σίαι των ὅς πάντοτε εἶναι ἑτοιμοὶ ν' ἀνανεώ-
σωσι, δὲν φαίνονται ἄρα γε ἱκαναὶ νὰ ἀμνη-
στεύσωσι τοῦ Κρητὸς οἶαν δῆποτε ἔλλειψιν, ἢ
οἶον δῆποτε μειονέκτημα, ἐάν πράγματι ὑπάρ-
χῃ; Ὑπὸ οὐδενὸς ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ὑπὸ οὐδε-
νὸς μεροληπτικοῦ πνεύματος παραφέρομαι ὁμο-
λογῶν ὅτι ὁ λαὸς τῆς Κρήτης εἶναι ἀξιοθαύ-
μαστος. Εἶναι τοσοῦτω ποιητὴς εἰς τὴν ἐμπνευ-
σιν αὐτοῦ, εἰς τὸ αἶσθημα, καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν,
ὥστε ὁσάκις σφάλλει, ἀκριβῶς ἔνεκα τῆς καρ-
δίας σφάλλει. Εἰς ἄλλας χώρας, ἔνθα ἡ σιδηρὰ

ράβδος τῆς δεσποτείας συνέτριψε κεφαλὰς, καὶ
εἰς αἱματηρὸν διωγμὸν ἀπέπνιξε τὸ φρόνημα
καὶ τὴν ἀπόφασιν, θὰ εἶχε τις ἀνάγκην νὰ ὑπο-
καύσῃ μικρὸν τὰ αἰσθήματα καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ
τὴν τόλμην. Ἐν Κρήτῃ συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ
ἐναντίον. Ἐκεῖ πρέπει νὰ συνέχῃ τις διαρκῶς
τὴν ἐκχυλίζουσαν ὁρμὴν τοῦ πατριωτισμοῦ, ὁσά-
κις ἡ ἐκρηξίς αὐτῆς δὲν λογίζεται ὡφέλιμος·
ἀντὶ δὲ ἀποστόλου δράσεως νὰ καθίσταται
ἄκων καὶ ἐξ ἀνάγκης, ἀπόστολος μετριοπαθείας
καὶ ὑπομονῆς. Πρὸς τὸν ἀμιγῆ καὶ γνήσιον τύ-
πον τοῦ ἀνδρικοῦ Ἑλληνικοῦ κάλλους, ὃν συνε-
χῶς ἀπαντᾷ τις ἐν Κρήτῃ, ἀναγνωρίζει καὶ τὰ
ζωηρὰ ἐκεῖνα αἰσθήματα τῆς ἀλκίμου ψυχῆς
ἐφ' ἣ διεκρίθησαν οἱ ἀρχαῖοι Δωριεῖς, καὶ ὧν οἱ
Κρητὲς εἰσὶ σήμερον οἱ γνησιώτατοι ἀπόγονοι.
Πρέπει νὰ τοὺς ἴδῃ τις, πρέπει νὰ τοὺς ἀκο-
λουθήσῃ, μετὰ μεγάλου κόπου, ὁμολογῶ, ἀνερ-
χομένους τὰ ἀποτομώματα ὅρη των μὲ ὠκυπο-
δίαν καὶ ἐλαστικότητα καταπληκτικὴν, πρέπει
νὰ τοὺς συναναστραφῇ ὑπὸ τὴν φιλοξενον στέ-
γην τοῦ χωρίου των, νὰ διαλεχθῇ πρὸς αὐτοὺς,
νὰ τοὺς ἐνθουσιάσῃ καὶ νὰ ἐνθουσιασθῇ παρ' αὐ-
τῶν, νὰ τοῖς λαλήσῃ περὶ τῶν μεγάλων ἐλπί-
δων καὶ τῶν μεγάλων ἀλλὰ βαρειῶν ὑποχρεώ-
σεων τῶν ἀποκειμένων εἰς τοὺς νεωτέρους Ἑλ-
ληνας, νὰ ἴδῃ τὴν ἀστραπὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ
των, καὶ νὰ ἀκούσῃ τὴν βροντὴν τοῦ στόματος
αὐτῶν ἀπειλούντων ὀργίλους τοὺς Τούρκους, καὶ
ἐτοίμων νὰ πραγματοποιήσωσιν αὐτοστιγμὴν
τὴν ἀπειλήν, ὅπως ἐκτιμήσῃ ὀρθότερον τοῦ
Κρητικοῦ λαοῦ τὰς ιδέας, καὶ τιμῇσιν ἐν μεί-
ζονι ἐπιγνώσῃ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐγένειαν
τοῦ αἰσθήματός του. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος καὶ
ἡ νῆσος Κρήτη εἶναι αἱ δύο μέγισται ὕλικαὶ
δυνάμεις τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἢ μάλλον
τοῦ Πανελληνίου. Ἀμφότεραι κρατοῦσιν εἰς χεῖ-
ρας αὐτῶν τὸν δαυλὸν τῆς καταστροφῆς, καὶ
τῆς δημιουργίας ἐν τῇ καταστροφῇ. Καὶ εἰς τὴν
εὐκαιρον στιγμὴν χρησιμοποιοῦμεν σκοπίμως,
ἐγκαίρως, καὶ ἀκαριαίως αἱ δύο αὗται δυνάμεις
δύνανται καὶ τοὺς διπλωμάτας νὰ διαψεύσωσι,
καὶ οἷον δῆποτε ἐχθρὸν νὰ κατατροπώσωσι, καὶ
τὰς δικαίας καὶ βασίμους ἐλπίδας τῆς ἐλευθέ-
ρας Ἑλλάδος καὶ τῆς δούλης νὰ ὑπηρετήσωσι
καὶ νὰ στέψωσι δι' ἀπροσβλήτου ἐπιτυχίας.

(Ἐπεται συνέχεια).

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

Ὁ ἄνθρωπος δὲν γεννᾶται κακός, ἀλλὰ γί-
νεται τοιοῦτος, ὅπως προσβάλλεται ὑπὸ νόσου.

Ὅχι τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ τὸν ἐγωϊσμόν ἔπρεπε
νὰ παριστάνωσι τυφλόν.